

УДК 373.3.015.31.04-056.26
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.46.18-21

Бондар Юлія Володимирівна

аспірантка

факультет педагогіки і психології

Тернопільський національний педагогічний університет ім.В.Гнатюка

м.Тернопіль, Україна

yuliya.bondar.94@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4184-5424>

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. За результатами вивчення наукових праць визначено, що саме використання інтерактивних технологій в освітньому процесі сприятиме всебічному розвитку молодших школярів, розкриттю потенційних можливостей кожної дитини з особливими освітніми потребами. Метою наукової роботи є висвітлення особливостей розвитку творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами із використанням інтерактивних технологій. Методами дослідження визначено теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, задля розкриття теоретичних основ означеної проблеми дослідження. Зокрема, автором розкрито зміст поняття «творчі вміння», виокремлено вміння, які належать до творчих: нестандартно мислити, бачити проблему і знаходити шляхи її вирішення, генерувати нестандартні ідеї, аналізувати інформацію тощо. Особливу увагу зосереджено на процесі соціалізації особистості, завдяки якому реалізуються творчі вміння. Наголошено на його першочерговій необхідності для дітей з особливими освітніми потребами. Запропоновано інтерактивні технології для оптимізації навчального процесу в початковій школі для дітей із особливими освітніми потребами: кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань. Зосереджено увагу на необхідності врахування особливостей реабілітації та навчання для реалізації можливостей дитини з особливими освітніми потребами. Результати дослідження свідчать, що активне впровадження інтерактивних технологій в освітній процес стимулює потребу учнів в реалізації внутрішнього потенціалу та сприяє розвитку творчих умінь, які є важливими для успішної соціалізації в соціумі.

Ключові слова: творчі вміння; молодші школярі з особливими освітніми потребами; інтерактивні технології; соціалізація; початкова школа.

Вступ. Першочерговим завданням реформування сучасної системи освіти є створення комфортних, сприятливих умов, у яких кожен учень з особливими освітніми потребами відчуватиме свою успішність та інтелектуальну спроможність, зможе розкрити свої здібності і таланти. У «Концепції Нової української школи» зазначено, що метою Нової української школи є всебічний, гармонійний розвиток та соціалізація особистості, яка здатна самовдосконалюватися, навчатися впродовж життя, взаємодіяти з оточуючими та жити в суспільстві [3].

Відповідно до цього, вагомого значення набуває проблема розвитку творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами та залучення їх до творчої діяльності, під час якої вони зможуть психологічно комфортно себе почувати. Саме творчість виступає важливим фактором гармонійного розвитку особистості.

Важливим засобом розширення пізнавальних можливостей учнів, соціалізації та розвитку творчих умінь з урахуванням індивідуальних особливостей є інтерактивні технології навчання. Завдяки використанню в освітньому процесі означених технологій, молодші школярі з особливими освітніми потребами зможуть продукувати нові нестандартні ідеї, знаходити шляхи розв'язання різних проблем, активно взаємодіяти один з одним та із вчителем, що виступає необхідною умовою успішної соціалізації всіх категорій дітей та розвитку їхнього творчого потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку творчої особистості, творчих здібностей стали об'єктом досліджень Д.Богоявленської, Л.Виготського, О.Матюшкіна, В.Моляка, В.Рибалки та інших. Проблема творчості, розвитку творчих умінь висвітлена в працях С.Доценко, К.Нечипоренко, Л.Онофрійчук, С.Уфимцевої та інших.

Зокрема, Л.Онофрійчук у своєму дисертаційному дослідженні «Формування творчих умінь підлітків засобами музичного театру ляльок» приходиться до висновку, що творчі вміння є виявом самостійності в розв'язанні творчих завдань та здатністю до створення нового в художній діяльності. Метою і результатом навчально-виховного процесу в мистецтві дослідниця визначає розвиненість художньо-творчих умінь учнів [9, с.14].

К.Нечипоренко розглядає творчі вміння як здатність людини створювати щось оригінальне на основі пізнання закономірностей об'єктивного світу, характерними ознаками яких є новизна і прогресивність. Науковець акцентує увагу на довготривалості та цілісності процесу формування творчих умінь, результативність якого залежить від педагогічних умов, системи творчих завдань та складових формування творчих умінь [8, с.10, 16].

На переконання Н.Сиротич, творчі вміння виступають здатністю до створення на основі життєвого досвіду самобутнього творчого продукту. Найефективнішим засобом формування творчих умінь визначає театральну діяльність [10, с.9].

Проблема інноваційних технологій представлена у працях зарубіжних учених таких, як Г.Веллінгтон, М.Кларк, С.Сполдінг та інших.

На необхідності використання інтерактивних технологій в початковій школі наголошували І.Дичківська, Н.Коломієць, О.Комар, О.Саган, О.Стребна та інші.

Л.Голодюк, О.Пехота акцентували увагу на важливому значенні інтерактивних технологій для розвитку творчих умінь учнів.

О.Комар у своїй праці «Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології» зазначає, що інтерактивне навчання здатне максималь-

но задовольнити освітні потреби і створити умови для всебічного розвитку учнів, оскільки відповідає вимогам особистісно-орієнтованого підходу [2, с.17].

Аналіз навчально-методичної літератури свідчить, що деякі аспекти проблеми розвитку творчих умінь потребують детальнішого вивчення. Зокрема, особливої уваги заслуговують питання використання інтерактивних технологій для формування та розвитку творчих умінь в учнів молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в загальноосвітній школі.

Мета статті полягає в розкритті особливостей розвитку творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами із використанням інтерактивних технологій.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел з метою визначення теоретичних основ означеної проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Під поняттям «творчі вміння» М. Шуть розглядає практичні здатності учня, які є креативно спрямованими та реалізуються у творчому процесі, результатом якого є новий продукт [12, с. 7].

До творчих умінь С. Сисоева відносить такі:

- здатність до встановлення міжособистісної взаємодії та спілкування (уміння працювати в колективі, комунікувати з іншими людьми);
- здатність до подолання інерції мислення (уміння мислити не стереотипно, різнопланово аналізувати ситуацію, змінювати заплановану програму дій в нових умовах);
- проблемне бачення (уміння визначити проблему, усвідомити її та знайти шляхи вирішення);
- здатність до виявлення протиріч (уміння бачити діалектичні протиріччя, знаходити нове);
- здатність до продукування нестандартних ідей, гіпотез (уміння абстрагуватися від проблеми, змінити точку зору на неї, розглянути її з іншого ракурсу, конструювати систему умовиводів, аналізувати причинно-наслідкові зв'язки);
- розвинута уява та фантазія (уміння генерувати ідеї);
- здатність до дослідницької діяльності (уміння використовувати методи дослідницької діяльності, аналізувати літературу з конкретної проблеми, знаходити нові шляхи розв'язання навчальних проблем);
- уміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію (уміння усвідомлювати та аналізувати інформацію, зіставляти, порівнювати поняття, логічно мислити, робити висновки) [11, с.17–18].

Як зазначає В.Масич, розвиток творчих умінь відбувається під час навчальної діяльності, на основі застосування наявних знань і умінь. Важливим для розвитку творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами є репродуктивне та асоціативне мислення, єдність логічного, теоретичного та чуттєвого пізнання. Від цілеспрямованого впливу вчителя залежить ефективність формування творчих умінь школярів. Науковець зазначає, що творчі вміння будуть розвиватися за рахунок засвоєного теоретичного та практичного матеріалу. Погоджуємося з В.Масич у тому, що творчі вміння можна сформулювати, спираючись на систему засвоєних знань, сформованих умінь і навичок на відтворювальному рівні [7, с.181].

Підтримуємо думку Н.Кравець, у тому що творчі вміння повною мірою реалізуються завдяки соціалізації особистості, тому що одним із пріоритетних

завдань соціалізації у педагогіці є створення необхідних умов для розкриття та розвитку творчого потенціалу дитини [5, с.80].

Ю.Корольчук-Лях наголошує на тому, що соціалізація дуже необхідна для кожного молодшого школяра, а особливо для дітей з особливими освітніми потребами. Такі діти характеризуються певними особливостями розвитку пізнавальних процесів, зокрема, вони швидко втомлюються, спостерігається загальмованість, виснаження, зниження уваги, розумової працездатності. У зв'язку з цим, вчитель має добирати такі форми, методи та прийоми роботи, які зможуть зацікавити учнів з особливими освітніми потребами, активізувати їхню мисленнєву діяльність, навчати використовувати отримані знання в повсякденному житті [4, с.135].

Саме інтерактивні технології навчання, на нашу думку, допоможуть налагодити партнерську взаємодію, активізувати учасників навчального процесу, розвиватимуть творчий підхід до розв'язання проблеми.

Сутність інтерактивного навчання, на переконання В.Купрас, полягає у тому, що освітній процес відбувається за умов активної взаємодії всіх учнів та передбачає використання ролевих ігор, моделювання ситуацій, пошук шляхів розв'язання проблем. Дослідниця наголошує на тому, що воно сприяє розвитку та формуванню творчих умінь, створенню атмосфери взаємодії та співпраці [6, с. 68].

Учителю важливо формувати в молодших школярів з особливими освітніми потребами уміння самостійно здобувати та розширювати знання. Учень має навчитися визначати проблему, шукати шляхи її розв'язання, висувати гіпотези. Розвитку творчих умінь сприяє діяльність, пов'язана з виконанням навчальних завдань, які передбачають аналіз інформації, створення алгоритму для опрацювання поданої інформації тощо [7, с.182].

Для цього під час навчального процесу для дітей із особливими освітніми потребами радимо використовувати такі інтерактивні технології:

- технології кооперативного навчання («Сенкан», «Кубування», «Інтерв'ю», «Роз'єднай слово», «Грамотична математика» тощо);
- технології колективно-групового навчання («Діаграма Вена», «Навчаючи – вчуся», «Криголам», «Мозковий штурм», «Орфоепічні вправи», «Грунування» тощо);
- технології ситуативного моделювання (драматизації, симуляції, імітаційні ігри);
- технології опрацювання дискусійних питань (метод «Прес», «Зміни позицію», «Займи позицію» тощо) [6, с.69].

Задля розвитку творчого потенціалу та формування творчих умінь в учнів початкової школи з порушеннями мовлення, В. Галущенко рекомендує використовувати у корекційно-виховній роботі такі інтерактивні методи:

- «Передбачення» – метод, сутність якого полягає в передбаченні різноманітних шляхів розв'язання проблеми. Наприклад, назвати пори року та розповісти про свої очікування від кожної з них. Уявити себе на місці якогось сезонного періоду та розповісти про свої передбачення. Таку роботу варто організувати в парах. Одна дитина починає розповідь, а інша продовжує її;
- «Що можна робити?» – метод роботи, який дає змогу школярам дізнатися про багатофункціональні властивості предметів. Наприклад, уявіть, як ще можна в повсякденному житті використовувати термометр, указку тощо;

- «Уявна картина» – метод, який передбачає опис уявної картини в колі. Перша дитина отримує чистий аркуш паперу, на якому ніби намальована картина, потім учень передає уявну картину іншій дитині і та продовжує уявний опис;
- «Перевтілення» – метод роботи, під час якого учням потрібно об'єднатися в групи, уявити себе в ролі якогось предмета (ручки, карти, книги) та презентувати себе відповідно до обраної ролі;
- «Реклама» – метод, завданням якого є поділ учасників на групи, вибір предмету та виокремлення позитивних властивостей та якостей, які допоможуть зацікавити інших;
- «Колаж» – метод роботи, у ході якого діти мають об'єднатися у групи і намалювати картину всіма підручними матеріалами, а потім декількома реченнями розповісти про неї [1, с.86].

Погоджуємося з думкою В.Купрас, яка наголошує, на необхідності врахування особливостей реабілітації та навчання для реалізації можливостей дитини з особливими освітніми потребами. Основою даного питання мають бути знання про освітні можливості кожної категорії дітей з особливими освітніми потребами. Важливою умовою якісної освіти, навчання, виховання, розвитку та реабілітації дитини з особливими освітніми потребами вважається розу-

міння учителем, спеціалістами та батьками особливостей, можливостей кожної дитини та їх врахування в усіх видах психолого-педагогічної діяльності [6, с.70].

Авторський внесок у досліджувану проблему полягає в розкритті змісту понять: «творчі вміння» та «інтерактивні технології», виокремленні творчих вмінь, розробці класифікації інтерактивних технологій, які сприяють формуванню та розвитку творчих умінь учнів молодшого шкільного віку.

Викладений матеріал дає змогу зробити такі **висновки**. Активне впровадження в освітній процес інтерактивних технологій сприятиме розвитку та формуванню таких важливих умінь молодших школярів: логічно і системно мислити, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, розв'язувати проблеми, приймати рішення, співпрацювати з іншими, виявляти творчість та ініціативність тощо. Сформованість означених умінь у дітей з особливими освітніми потребами є необхідною передумовою для їхньої успішної життєдіяльності, реалізації в соціумі та інтеграції в суспільство.

Подальші наші дослідження стосуватимуться змістово-процесуального забезпечення формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій.

Список використаної літератури

1. Галущенко В.І. Застосування інтерактивних технологій у корекційно-виховній роботі з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. 2017. № 3 (58). С. 83–88.
2. Комар О.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2011. 43 с.
3. Концепція Нової української школи від 27 жовтня 2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 16.09.2020).
4. Корольчук-Лях Ю.І. Застосування інтерактивних технологій на уроках хімії для дітей з особливими освітніми потребами. *Інклюзивне навчання в Новій українській школі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі»* (м. Тербовля, 26–27 березня 2018 р.). Київ: Інтерсервіс, 2018. С. 135–138.
5. Кравець Н.П. Творчий розвиток учнів з особливими освітніми потребами як один із шляхів їх соціалізації // За ред. Дробязко С.І. *Topical issues of social pedagogy*. Barbados: Caricom, 2017. С.79–99.
6. Купрас В.В. Ефективність використання інтерактивних технологій у навчанні дітей з порушеннями зору. *Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки*. 2015. Вип. 11–12. С. 67–81.
7. Масич В.В. Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчих умінь майбутніх педагогів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 45 (98). С. 179–186.
8. Нечипоренко К.П. Розвиток інтелектуально-творчих умінь учнів у початкових школах України другої половини ХХ – початку ХХІ століття: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2015. 22 с.
9. Онофрійчук Л.М. Формування творчих умінь підлітків засобами музичного театру ляльок: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. 20 с.
10. Сиротич Н.Б. Підготовка майбутніх вихователів до формування творчих умінь у старших дошкільників засобами театральної мовленнєвої діяльності: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.08. Одеса, 2017. 27 с.
11. Сисоева С.О. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації. *Наукові праці*: зб. наук. пр. Миколаїв: Нац. ун-т «Кієво-Могилян. акад. Миколаїв. Т. 7. 2000. С.13–19.
12. Шуть М.М. Формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор у навчальному процесі: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: 13.00.09. Харків, 2010. 22 с.

References

1. Halushchenko, V.I. (2017). Zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii u korektsiino-vykhovnii roboti z ditmy doshkilnoho viku z porushenniamy movlennia [Application of interactive technologies in correctional and educational work with preschool children with speech disorders]. *Scientific Herald of Nikolaev National University named after V.O.Sukhomlinsky*, 3 (58), 83–88. [in Ukrainian].
2. Komar, O.A. (2011). Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnykh uchyteliv pochatkovoї shkoly do zastosuvannia interaktyvnoi tekhnolohii [Theoretical and methodical bases of preparation of future primary school teachers for application of interactive technology] (Abstract of unpublished doctoral dissertation). V.Khmenllytsky National University. [in Ukrainian].
3. Kontseptsiiia Novej ukrainskoї shkoly vid 27 zhovtnia 2016 r. [The concept of the New Ukrainian School of October 27, 2016]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Korolchuk-Liakh, Yu.I. (2018, March). Zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii na urokakh khimii dlia ditei z osoblyvymy osvitynymy potrebamy [Application of interactive technologies in chemistry lessons for children with special educational needs]. In *Inklyuzivne navchannia v Novii ukrainskii shkoli* [Inclusive education in the New Ukrainian School]: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference «Inclusive education in the New Ukrainian School» (pp. 135–138). Interservice. [in Ukrainian].
5. Kravets, N.P. (2017). Tvorchyi rozvytok uchniv z osoblyvymy osvitynymy potrebamy yak odyin iz shliakhiv yikh sotsializatsii [Creative development of students with special educational needs as one of the ways of their socialization]. In Droblyazko, S.I. (ed.). *Topical issues of social pedagogy* (pp.79–99). Caricom. [in Ukrainian].
6. Kupras, V.V. (2015). Efektyvnist vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii u navchanni ditei z porushenniamy zoru [The effectiveness of the use of interactive technologies in the education of children with visual impairments]. *Socio-psychological*

- problems of typhlopedagogy, 11–12, 67–81. [in Ukrainian].*
7. Masych, V.V. (2015). Psykholoho-pedahohichni aspekty rozvytku tvorchykh umin maibutnikh pedahohiv [Psychological and pedagogical aspects of the development of creative skills of future teachers]. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools, 45 (98), 179–186. [in Ukrainian].*
 8. Nechyporenko, K.P. (2015). Rozvytok intelektualno-tvorchykh umin uchniv u pochatkovykh shkolakh Ukrainy druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolittia [Development of intellectual and creative skills of students in primary schools of Ukraine in the second half of the XX – early XXI century] (Abstract of unpublished candidate dissertation). B.Hrinchenko Kyiv University. [in Ukrainian].
 9. Onofriichuk, L.M. (2009). Formuvannia tvorchykh umin pidlitkiv zasobamy muzychnoho teatru lialok [Formation of creative skills of teenagers by means of musical puppet theater] (Abstract of unpublished candidate dissertation). M.Drahomanov National Pedagogical University. [in Ukrainian].
 10. Syrotych, N.B. (2017). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do formuvannia tvorchykh umin u starshykh doshkilnykiv zasobamy teatralno-movlennievoi diialnosti [Preparation of future educators for the formation of creative skills in senior preschoolers by means of theatrical and speech activities] (Abstract of unpublished candidate dissertation). K.Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University. [in Ukrainian].
 11. Sysoieva, S.O. (2000). Problema formuvannia osobystosti zdatnoi do tvorchoi samorealizatsii [The problem of forming a personality capable of creative self-realization]. *Scientific works, 7, 13–19. [in Ukrainian].*
 12. Shut, M.M. (2010). Formuvannia tvorchykh umin molodshykh shkoliariv zasobamy muzychnykh ihor u navchalnomu protsesi [Formation of creative skills of junior schoolchildren by means of musical games in the educational process] (Abstract of unpublished candidate dissertation). H.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.09.2020 р.

Стаття прийнята до друку 25.09.2020 р.

Bondar Yuliya

PhD student

Faculty of Pedagogy and Psychology

Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil, Ukraine

DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS BY MEANS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES

Abstract. According to the conducted analysis of scientific works, we determined that creative activity is an important factor in the harmonious development of personality, and interactive learning technologies – a means of developing creative skills. The use of interactive technologies in the educational process will contribute to the comprehensive development of primary school children, the disclosure of the potential of each child with special educational needs. The purpose of scientific work is to highlight the features of the development of creative skills of primary school children with special educational needs using interactive technologies. The methods of research determine the theoretical analysis and generalization of literature sources, in order to reveal the theoretical foundations of this research problem. In particular, the author identifies the theoretical foundations of this research problem. The meaning of the concept of «creative skills» is revealed, the skills that belong to the creative ones are singled out: thinking outside the box, seeing the problem and finding ways to solve it, generating non-standard ideas, analyzing information, etc. The main factors on which the development and formation of creative skills depend are outlined. The focus is on the purposeful influence of the teacher and the assimilation of theoretical and practical material, which determine the effectiveness of the development and formation of creative skills of students. Particular attention is paid to the process of socialization of the individual, through which creative skills are realized. Emphasis is placed on its urgent need for children with special educational needs. Interactive technologies have been identified as an effective way to establish communication and establish partnerships. The essence of interactive learning as an active form of interaction of all participants of the educational process is revealed. Interactive technologies for optimizing the educational process in primary school for children with special educational needs are proposed: cooperative learning, collective-group learning, situational modeling, discussion of issues. Interactive methods are recommended that will promote the development of creative skills in primary school students with speech disorders. Attention is focused on the need to take into account the peculiarities of rehabilitation and training to realize the potential of a child with special educational needs. The results of the study show that the active introduction of interactive technologies in the educational process stimulates the need of students to realize their inner potential and promotes the development of creative skills that are important for successful socialization in society.

Key words: creative skills; junior schoolchildren with special educational needs; interactive technologies; socialization; elementary school.